

НОВА РАДІСТІВЬ СПІЛА

Центр співпраці з українською діаспорою Ніжинського університету, редакція часопису «Український дім» добросердечно вітають усіх співвітчизників-українців із найщирішими святами Різдва Христового та Нового року!

Віфлеємська зоря сяє сьогодні над світом і об'єднує всіх українців на етнічних і чужих теренах. Адже для нас любов до Бога завжди поєднувалась з любов'ю до Батьківщини. Нехай це глибоке почуття буде не ностальгічним, а живим, дієвим, спрямованим на поширення царства Божого. Нехай ці різдвяно-новорічні дні подарують наснагу на нову радість, на творчі здобутки, на взаємоповагу та милосердя один до одного нашим добрим друзям і партнерам по співробітництву в українських діаспорах Вірменії, Німеччини, Сполучених Штатів, Молдови, Башкортостану, Білорусі, Канади, Латвії, Литви, Естонії, Росії, Польщі, Швейцарії, Казахстану, Придністров'я.

Про автора листівки Вадима Доброліжца читайте на останній сторінці.

КОЛИСКА СОФІЇ РУСОВОЇ

Славетні імена

Національна академія педагогічних наук України, державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О.Сухомлинського, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя шостий випуск серії «Видатні педагоги світу» присвятили Софії Русовій – педагогу, державній діячці, просвітительці. Ювілейний біобібліографічний покажчик, приурочений до 155-річчя від дня народження, є першим таким виданням про Софію Русову в Україні, який відтворює бібліографію її творів та досліджень про життя і багатогранну діяльність видатного педагога. Символічно, що воно здійснене у видавництві Гоголевого вишу, чий науковці одними з перших почали повертати Україні творчу спадщину землячки, яка 70 років була засекреченою під тавром української буржуазної націоналістки.

«Її життя – це й життєпис історії українського народу другої половини XIX і першої XX століття», – пише в передмові науковий консультант покажчика кандидат педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки та педагогічної майстерності Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя Євгенія Коваленко.

Народилася Софія 18 лютого 1856 року в аристократичній родині в селі Олешня нині Ріпкінського району Чернігівської губернії. Батько – Федір Ліндфорс, швед за походженням, був відставним російським офіцером. Мати – Ганна Жерве – французька, високоосвічена жінка, рано пішла з життя, коли Софійці ще не було й чотирьох років. Батько мав ліберальні погляди, користувався повагою селян, які в роки земельної реформи обрали його мировим посередником. Сестра Марія відкрила школу для навчання селянських дітей, спілкувалася з прогресивними представниками української інтелігенції, які часто гостювали в садибі Ліндфорсів.

Початкову освіту Софія здобула вдома. В десять років вона вступила в третій клас найпрестижнішої в Києві Фундуклеївської жіночої гімназії, закінчивши її в 1870 році з золотою медаллю. Раптова смерть батька в 1871 році змінило життя Софії. Вона осмислює своє духовне і громадське призначення і вирішує присвятити себе педагогічній справі. В п'ятнадцять років разом із старшою сестрою вони відкривають у Києві перший україномовний садок і зближуються зі Старою Громадою. Цьому сприяло близьке знайомство з сім'єю Михайла Старицького, діти якого відвідували дитсадок і який познайомив сестер з родиною композитора Миколи Лисенка та інших видатних діячів української культури – Михайлом Драгомановим, Володимиром Антоновичем, Павлом Чубинським, Федором Вовком, Олександром Русовим. З ним Софія Ліндфорс одружується в 1874 році.

Слідом за чоловіком-статистиком Софія часто переїжджає: з Чернігова в Ніжин, Херсон, Полтаву, Одесу і всюди активно включається в роботу місцевих громад, просвіт, у відкриття дитячих садків, початкових шкіл, книгозбірень, видання літератури, підготовку вистав. Розгортання національно-визвольного руху в Україні переслідується царатом. Протягом 1880-1905 років Софію Федорівну заарештовували п'ять разів, але це не схитнуло її переконань. Після

революції 1905 року вона працює в комісії Академії наук для визнання української мови. За її ініціативою був скликаний з'їзд народів російської держави, на якому порушувалося питання про надання повної автономії кожному народу в економічному і культурному житті, створення шкіл для всіх народів з рідною мовою навчання, бере активну участь у Всеросійському з'їзді вчителів.

У цей час Русова розробляє і читає курс лекцій з української літератури для слухачок Бестужівських курсів у Петербурзі. З її участю видається безцензурна збірка «Кобзаря» Тараса Шевченка. У 1906 році Софія Русова видає «Український буквар», за основу якого взяла розробки Потєбні, який ще в 60-х роках XIX століття працював над підручником для недільних шкіл. У своїх публікаціях у журналі «Русская школа» в 1907 році Русова розкриває шовіністичну русифікаторську політику царату в галузі народної освіти, показує, як багатівкове гноблення і централізація негативно відбилася на національній гідності, самосвідомості і психології народів. Свою концепцію української національної освіти вже досвідчений педагог викладає на шпальтах журналу «Світло», першого україномовного педагогічного

часопису, співредактором якого була і сама Софія Федорівна, у журналі «Вільна українська школа». Як педагог-філософ і педагог-практик вона глибоко усвідомлювала, що школа й виховання мають функціонувати в повній відповідності з особливостями й потребами своєї країни, нації. Русова входила до Міністерства освіти УНР і за доби Центральної Ради, й Гетьманату, й Директорії. Весь цей час вона брала найактивнішу участь у вирішенні науково-педагогічного обґрунтування нової української школи, роз'ясненні сутності українізації, в оновленні змісту, форм і методів навчання і виховання.

Після остаточного приходу до влади більшовицького уряду Софія Русова зневірилась у можливості національного відродження України. Через переслідування нової влади вона змушена емігрувати до Чехословаччини, яка на той час стала осередком української культурної еміграції. У Празі відомий вчений і педагог бере участь у створенні й діяльності Українського Високого педагогічного інституту, української гімназії, Української Академії в Падебрадах. Захищає докторську дисертацію з соціальної педагогіки, керує дитячим притулком для дітей емігрантів і одночасно готує і видає підручники й монографії.

З молодих літ Софія обстоювала важливу роль жінки в загальнокультурному житті країни, підготувала книгу про визначних українських жінок. У період УНР була головою Української жіночої національної ради, яка об'єднувала всі жіночі організації України з закордонними, утверджувала авторитет і визнання України в світі. І в еміграції Софія Русова, як представниця України, брала участь у всесвітніх жіночих конгресах в Гаазі, Женеві, Відні, Копенгагені.

Ідеї Софії Русової не обмежені часовими рамками, бо є глибоко науковими, народними, гуманістичними, спрямованими в майбутнє. Як гасло сьогодні звучить її заклик: «В наші часи бути гарним педагогом – це бути справжнім реформатором майбутнього життя України, бути апостолом Правди і Науки. Тільки великими зусиллями таких апостолів Україна матиме чесних діячів-патріотів, умілих практичних робітників і соціально об'єднану, інтелектуально розвинену народну масу».

Наукову і практичну цінність таких ідей у час кардинальної зміни підходів до дитини, до філософії освіти і виховання Євгенія Коваленко зрозуміла у зв'язку з розбудовою вільної й самостійної України. В 1994 році ніжинка Ірина Пінчук захистила дисертацію на тему «Освітня діяльність і педагогічні погляди С.Русової (1856-1940)». Разом з Євгенією Іванівною

вони в 1997 році впорядкували і видали в київському «Либеді» дві книги вибраних педагогічних творів Софії Русової. За редакцією Євгенії Коваленко з залученням недержавних і державних коштів в 2008 і 2009 роках видрукувані ще дві книги. Цього разу їй допомогла ще одна дисертантка Олена Таран.

У цей же час педагогічні ідеї Софії Русової захопили ще одну ніжинку – методиста міського відділу освіти Людмилу Василевську. В особі завідувачки дитячим навчальним закладом №13 Наталії Примушко вона побачила педагога здатного практично втілити в життя національну систему виховання дошкільників. 17 років тому тут з'явилася нова вивіска: «Освітньо-виховний центр Софії Русової», яка наповнила життя педагогів і дітей новим змістом. – Тільки тоді виховання буде дієвим, коли базуватиметься на національному ґрунті. Цьому допоможуть рідна мова, рідна пісня, релігійні обряди, – стверджувала видатний педагог. Її українська коліска починалася з казок і пісень няні-односельчанки, Олешнянських голубих озер, народних умільців, які навколишню природну гармонію талановито відтворювали на глині і полотні.

Відкриваючи для себе Олешню і Софію Русову, Наталія Примушко разом з колегами перетворювали колишній садок в Українську Хату радості з неповторними світлицями. «Бабусина» зустрічає глиняним посудом, вишитими рушниками й сорочками, гаптованими картинками з різних регіонів України. Тут діти самі перетворюються на маленьких художників, вишивальниць і гончарів під керівництвом наставників.

Окрасою «Калинової світлиці» є улюблений дітьми міні-музей «Мурляндія», в якому розташувалися на полицях котки з хутра, глини, скла, гуми. Діти навпереробі розказують про кицьок різних порід і мастей, малюють, аплікуюють, створюють колажі з природних матеріалів, які збирають у садковому березовому гаю. Адже двоповерхова будівля закладу оточена 65 деревами. Білопінно цвітуть тут кущі калини, бузини, спіреї, духмяно пахне вишневий і яблуневий сад. У ньому живе працелюбний мурашник, жабки і рибки в голубому озерці, старий їжак і кицьки.

Маленькі екскурсоводи «Чомусикової світлиці» разом з хлопчиком Пізнайком повідають історію експонатів, навчають музейних ігор.

Мешканці «Мовленневої світлиці» з господарем Барвінком запросять вас в театр «Телесик», пофантазують стежками оповідань Василя Сухомлинського, заспівають українських пісень, розкажуть про українських гетьманів, відкриють таємницю кожної квіточки і стрічки в українському віночку. «Срібні дзвіночки» – переможці конкурсу, прочитають поезії Тараса Шевченка. Наприкінці травня вони виступають біля пам'ятного знаку Спасо-

Преображенської церкви, де в 1861 році відспівували труну з тілом Кобзаря.

Софія Русова розглядала рідне слово як джерело неповторного національного світобачення, як систему, в якій фіксуються особливості сприймання і відображення дійсності. Вона переконує: «Мову можна усякими засобами розвивати, робити чепурною, щирою, бо вона творче знаряддя, за допомогою якого виховується думка, серце, слово правди і краси».

Вражає і «Світлиця-чарівниця» з міні-музеєм ляльки і «Барвінкова» з «Іграшками-забавами». Руками вихователів розроблені цікаві дидактичні ігри, посібники, де малюки знайомляться з кольором, формою, матеріалами, вчать пізнавати мистецтво рідного краю, народу, вправляють дрібну моторику маленьких пальчиків, грають у цікаві ігри.

Все виховання дітей має бути позначене мистецтвом, естетичним сприйманням і емоціями. Це один з виховних постулатів Софії Русової, який практично втілює освітньо-виховний центр в Ніжині. В «Музичну світлицю» приходять місцеві художники і артисти, митці-аматори, батьки, які грають і співають разом з дітьми. – Садок і родина – сім'я єдина, – вважає Наталія Примушко. Щорічно на початку жовтня вони разом влаштовують «Софійн день». Спостерігаючи за тим, як разом з директором центру, методистами, вихователями-садівницями танцюють, співають, розповідають, грають у футбол діти, батьки дякували за те, що й їх навертають до української історії, обрядовості.

Цьогоріч почесним гостем родинного свята був депутат Чернігівської обласної ради президент благодійного фонду імені Софії Русової Іван Чаус. Педагог за дипломом захопився ідеями непересічної української особистості

і два роки тому створив фонд аби відродити пам'ять про видатну землячку, поширюючи її мудре слово. Головною метою він вбачає створення музейно-туристичного комплексу «Садиба Софії Русової» в її рідному селі. Вже затверджено проект та розпочато реконструкцію колишнього маетку Ліндфорсів, впорядковуються могили родичів, реставровано музей гончарної справи, заснований ще батьком Софії. Про мистецькі свята в Олешні і Чернігові,

наукові конференції, презентації та конкурси можна прочитати на сайті фонду. Найактивніше він підтримує Олешнянську загальноосвітню школу I-III ступенів, якій в 1993 році присвоєно ім'я Софії Русової. Крім Ніжина на Чернігівщині Центр Софії Русової діє в Прилуках на базі дитячого навчального закладу №28. У столиці національну педагогіку Софії Русової впроваджують в освітньо-виховному центрі на базі дитсадку №409 та в школі-дитсадку № 584.

Чи може система національного виховання Софії Русової консолідувати сьгодні освітян? Так! Але, на жаль, це не відбувається. Її ідеї, як ми бачимо, пропагуються і втілюються в життя лише окремими подвижниками. Хоча ще в 2005 році Міністерство освіти і науки України запровадило і вручає нагрудний знак «Софія Русова» а Чернігівська облдержадміністрація – обласну премію її імені для вчителів. Ці нагороди по праву отримала Наталія Миколаївна Примушко. Але часто їх вручають хорошим вчителям і науковцям, які про Русову десь щось чули, але ідеями її не переймалися і не впроваджували. Євгенія Іванівна Коваленко відзначена за багатолітню сумлінну працю багатьма відомчими і вищими грамотами та преміями, але в списку нагороджених за Русову її немає.

Надія ОНИЩЕНКО

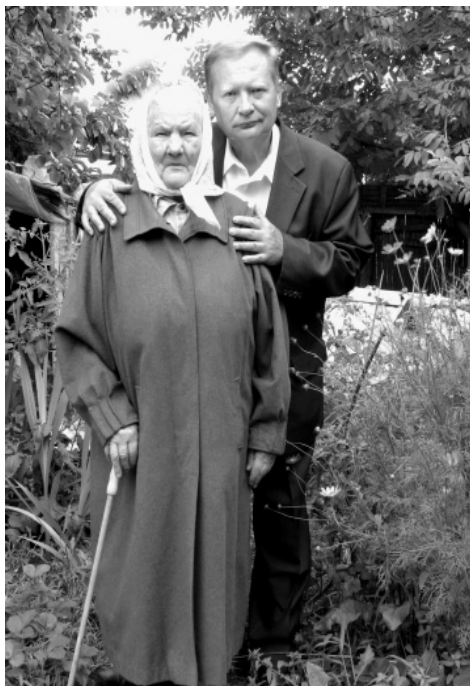
На фото: Софія Русова; Наталія Примушко з вихованцями.

Кожного літа він поспішає в Ніжин, де все «оживає до болю: і дитинство, й розлука, й материнська любов». Олексій Усатов любить «Пісню про рушник» Платона Майбороди й Андрія Малишка. Часто її співає: росіянам, китайцям, таджикам, мовами яких він теж володіє. Мама чекає його в домі, який його батькам з шістьма дітьми надали, як відомче житло, за вказівкою самого першого секретаря ЦК компартії України Володимира Щербицького. Батько – сторож навчально-дослідної дільниці на околиці міста, змушений був поїхати до нього на прийом, аби поліпшити, хоч як-небудь, умови проживання своєї родини.

Перші дорослі уроки Олексій отримав у Комарівському будинку-інтернаті. У першому класі разом з ними вчилися діти-сироти. Як вони розділи кожній подарованій цукерці чи яблечку!.. Вихователі намагалися приділити їм більше уваги, ніж тим учням, до яких приїздили батьки. Він назавжди запам'ятав, як захищала так званих «важких школярів» від навішування ярликів Людмила Юрївна Муквич – його улюблена вчителька української мови й літератури в Ніжинській загальноосвітній школі №10. Він і тепер приходив до неї за порадою, ділиться досвідом. Можливо, подвижництво саме отаких учителів і спонукало його до отримання другої, педагогічної, професії, яку він постійно удосконалює.

А перша була не менш цікавою – перекладач-референт із знанням китайської й англійської мови, яку він успішно освоїв у Київському вищому загальноосвітньому командному училищі. Після навчання служив у Забайкальському військовому окрузі. Був старшим військовим перекладачем частини. За два роки служби написав кілька російсько-китайських розмовників для внутрішнього користування, які дотепер служать посібником для військовослужбовців, і відгуки про «самовчителів» має найкращі. В 1982 році його перевели в політуправління військового округу в Читі. Був призначений редактором радіомовлення спеціальної пропаганди, розрахований на китайського обивателя.

Довелося служити в Таджикистані, брати участь у бойових діях у складі колективних миротворчих сил СНД. У той час у республіках СРСР офіційною мовою вважалася російська. Але не всі таджикки, зокрема представники старшого покоління, що не вчилися в школах, могли розуміти мову миротворців. За власною ініціативою Олексій освоїв розмовну таджицьку мову.

– У Нерчинську в 1995 році відбувалися переговори про демаркацію російсько-китайського кордону; довелося виконувати роботу перекладача, і я, зізнаюся, перенервував тоді неабияк, – розповів Олексій Усатов в інтерв'ю газеті «Забайкальський робочий». Офіцери (з обох сторін) дозволяли собі різкі вирази. Демаркаційна лінія проходить найглибшою місциною річки Аргуні. А китайський топограф Лу Баоген на карті захопив частину ріки на російській території. «Чому так?» – зупинили його наші фахівці. «А! Захопився», – махнув він рукою. Відразу демонстративно ліг на тапчан, обличчя прикрив книгою і зробив вигляд, що спить.

Кожного дня – нова головоломка для перекладача. Китайські топографи на нашій карті виявили російську (навіть не російську, а прадавню орончонську) назву місечка на території Китаю. Загаласували: «Як так? Порухають...». Офіцери російської делегації розгортають китайську карту. А там усі наші міста (Хабаровськ, Нерчинськ та інші) зазначені китайською мовою, російські назви подані лише в дужках... Мені треба було дипломатично дуже ретельно підбирати для перекладу синоніми сильних виразів, використовуваних представниками обох сторін, пом'якшувати їх, не спотворюючи змісту... Інцидент був зведений до жарту.

У дев'яностих роках за направленням Міністерства оборони Усатов проходив мовне стажування в Китаї – у північно-східному педагогічному університеті в Чанчуні. Там на прохання китайських педагогів у школі при вузі навчав дитлахів російській мові... через пісні. Уже через рік вони співали «Катюшу» і «Подмосковные вечера» китайською й російською мовами. Музика допомогла дітям краще зрозуміти слов'янську душу й подвиг радянського солдата у Великій Вітчизняній війні. Інтерес до нашої історії китайських школярів зрозумілий: у Чанчуні в 1945-1946 роках розміщувався штаб Забайкальського фронту, і в місті встановлений пам'ятник льотчикам-забайкальцям, що віддали життя за звільнення китайського народу від ярма японців.

Але шлях до викладацької діяльності був ще на самому початку... У Читі в 1985 році при педагогічному інституті була організована військова кафедра, де навчали військових керівників і перекладачів. Його, паралельно з військовою службою, запросили вести там китайську мову. Дав згоду, але бракувало спеціальних педагогічних знань. Вступив заочно на історико-філологічний факультет педінституту і в 1993 році одержав червоний диплом.

У 2001 році у званні підполковника був звільнений з російської армії й почав викладати на пастирських курсах. Під час стажування в Китаї, відрядження в Таджикистан серйозно захопився історією релігії, різними філософськими навчаннями. В 1997-2001 роках навчався в аспірантурі за

фахом «Соціальна філософія». Саме через Китай Олексій Усатов дізнався про Святителя Іоанна Тобольського, українського священника-просвітителя, який народився в Ніжині і був засновником православної місії в Китаї. Його вразила православна церква в місті Лабудалін, віряни якої вважають своїм небесним покровителем Інокентія Іркутського. Уявіть собі: 10 тисяч китайців сповідають православ'я.

Зараз викладає китайську мову в Читинській багатопрофільній гімназії №12. – З гімназистами ми не тільки вивчаємо фонетику й лінгвістику, а й знайомимося з китайською музичною культурою, пишемо реферати з історії Китаю, геополітики. Під час тижня іноземних мов, проведених у стінах нашого навчального закладу, готуємо інсценівки, що проливають світло на особливості характеру, поведінки китайців. На моє переконання, мову можна засвоїти тільки в тому випадку, якщо знайомимося з історією народу, його національною психологією. Китайці виховані на конфуціанстві. Основний принцип прадавнього навчання: середина й сталість. Тому китаець сім раз виміряє й лише потім відріже. Своїм вихованцям я намагаюся відкрити краще в китайському народі, зокрема, гнучкість розуму, уміння знаходити несподівані ходи, – розповідає Олексій Валентинович.

У 2006 році він взяв участь у міському конкурсі «Вчитель-року» і був визнаний кращим серед 18 номінантів. Діти дали йому свою оцінку: «Він не кричить і ніколи не тупає ногами». Для них важливе значення має не тільки професійна підготовка, а й ставлення до учнів – вони це гостро відчувають. Максим, якого контролює гімназійний соціальний педагог, заявив: «На суботнику деякі вчителі спостерігали за нами збоку, а Ви не сачкували, а разом з нами взяли за мітлу і граблі». Максим – не зручний, але щирий і відкритий. Завжди першим голосно вітається з Олексієм Валентиновичем: «Лаоші ні хао!» (Здрасгуй, учителю!). Усатов сам людина відкрита і любить людей відвертих у будь-якому віці. Бути щасливим педагогом можна тільки тоді, коли любиш дітей християнською любов'ю, прощаючи їхні гріхи.

Коли десятеро учнів відмовилися вивчати англійську мову через конфлікт з учителькою, Олексій Валентинович запропонував їм вивчати мову українську. Його підтримав завуч школи, і школярам сподобалося. Кажуть: «Грамматика близька до російської». Усатов надіється залучити їх через мову до української культури, адже на території Забайкалля проживає багато українців. У крайовій бібліотеці він намагається створити Центр української культури і тому з вдячністю прийняв бібліотечку, подаровану Центром гуманітарної співпраці з українською діаспорою Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя. Разом з нею у Сибір, у дорогу далеку, дружині, сину і двом онучкам, своїм учням він повезе мамину любов і українську пісню. Цей чоловік на чужій землі красиво простелеє свою долю орнаментованим українським рушником.

НАДІЯ ОНИЩЕНКО

На фото: Олексій Усатов з матір'ю Марією Омелянівною.

Фото Олександра Василенка

Канада

Інтернет-новини

6 грудня 2011 — 11-12 листопада у Вінніпезі відбулася конференція про українських канадців у Другій світовій війні. Вона була організована спільно Центром українсько-канадських студій ім. Кулів при KUCS, Центром українських канадських студій Манітобського університету та Осередком української культури й освіти у Вінніпезі. Фінансова допомога також надійшла з Меморіального фонду ім. Василя Топольницького та відділу германських і слов'янських студій Манітобського університету.

На конференції доповіді представили десять науковців з різних частин Канади. Вони заторкнули цілий спектр тем, що викликали жваву дискусію та участь у ній присутніх в аудиторії та голів секцій.

Конференцію відкрив Ярс Балан (Центр ім. Кулів) словами з вірша 1903 р. піонера-активіста Михайла Говди, який твердив, що українські іммігранти стануть повноправними «канадцами» лише тоді, коли воюватимуть — і будуть готові віддати свої життя — за нову країну. Саме це поняття «кровної жертви» певною мірою спонукало до назви конференції: «Стати канадцем: українські канадці і Друга світова війна».

Першу секцію із доповіддю відкрив Орест Закидальський (Українсько-канадський дослідчо-документаційний центр), який розповів про інтерв'ю, записані з українсько-канадськими службовцями і які нині зберігаються в центрі, Торонто. Цей архів, хоч і невеликий за обсягом (37 записів), все ж дозволяє зрозуміти мотивацію і досвід тих людей, які вступили до канадських збройних сил. У наступній доповіді д-р Сергій Ціпко (Центр ім. Кулів) оглянув, що писали про українських канадців під час війни в Edmonton Journal та Edmonton Bulletin. Він, зокрема, відзначив, що головну увагу центральної преси притягували дві організації — товариство «Український робітничо-фермерський дім» та Комітет українців Канади. В інших матеріалах згадувалися повідомлення про смерть, некрологи, оголошення про весілля (серед них згадуються українські жінки, які одружувалися з американцями, які знаходилися або працювали в Едмонтоні й околиці), а також розповіді про участь українців у війні.

У рамках Дня пам'яті була проведена коротка церемонія, яку провів колишній майор добровільної дружини канадських військ Борис Генгало. Тут відбулася відео-презентація про участь канадської армії у конфліктах і миротворчих діях з часу Першої світової війни; прочитано спогади ветерана з Вінніпегу Йосипа Малини, якому не вдалося потрапити до елітної «диявольської бригади»; та промовлено спеціальну молитву, яку сказав для українсько-канадських вояків о. Семен Савчук, який служив капеляном при канадській армії.

У другій секції дня йшлося про «війну

перед війною». Спершу д-р Мирослав Шкандрій (Манітобський університет) звернувся до подій у Карпатській Україні 1938–39 рр. Він відзначив, які великі надії покладалися серед українців Канади і скрізь поза Україною на те, що ця крихітна територія може стати ядром майбутньої української держави, а також загальну готовність західних політиків і експертів визнати її легітимність перед тим, як її повстання було збройно придушене. Ярс Балан розповів про еволюцію образу Радянського Союзу в 1930-х рр. — від «червоного страхополоха» до дружніх «обіймів російського ведмеда». На основі матеріалів із англомовної канадської преси він показав, як за допомогою вмілої пропаганди і завдяки зростаючій загрози з боку фашистської Німеччини та імперської Японії Йосип Сталін та його більшовицький режим поступово перетворилися із загрози західним демократіям у таке собі менше зло, підготтовуючи ґрунт для сприймання Кремля як надійного союзника у Другій світовій війні.

Третя секція надала конференції більш людського виміру. Сюзан Голик-Гунчук (незалежний дослідник, Оттава) у доповіді «Три брати на службі» представила свою сімейну історію, поставивши її у відповідний контекст. Петро Мельницький (Міністерство культури і громадських послуг Альберти) розповів про українців з Альберти, нагороджених за відмінну службу в Королівських повітряних силах Канади, зосередившись на Расселу Бенноку (народжений в Едмонтоні 1919 р. як Славко Багнюк), визначному, проте малознаному, військовому пілоту. Доповідач також навів цікавий приклад уривків листування одного пілота з батьками, в яких той старався писати українською, хоча його мова й не була досконалою.

В останній секції першого дня Андрій Макух (Центр ім. Кулів) розповів про те, як підписання пакту Молотова-Ріббентропа змусило українсько-канадських прокомуністичних лівих раптово відмовитися від політики «Об'єднаного фронту» проти фашизму, яку вони підтримували із середини 1930-х рр. І це поставило радянських прихильників у надзвичайно незручне й небезпечне становище. Джорді Перрун (Королівський військовий коледж) звернувся до теми «війни у війні», проаналізувавши на основі своєї докторської дисертації стосунки між українсько-канадськими націоналістами й комуністами у Вінніпезі з 1939 до 1945 р.

Учасники конференції знову зібралися після вечері на перегляд голлівудського фільму The North Star (Північна зірка, 1943), у зйомках якого взяла участь низка талановитих акторів і фільмових працівників. Фільм розповідає про те, як вторгнення німців у 1941 р. змінило життя мешканців одного із сіл в радянській Україні. З відстані часу цілком очевидно,

що фільм відбивав погляди лівих симпатиків Голлівуду (у виробництві фільму, зокрема, були задіяні письменниця Ліліяна Гельман та композитори Аарон Копленд та Айра Гершвін), які створили досить неживу й у радянському дусі пропагандистську річ. На перегляді також були показані сучасний огляд новин і мультфільм Дональда Дака, в якому висміюються Гітлер і наці.

На другий день конференції доповіді були довшими. Роман Єренюк (Центр українських канадських студій Манітобського університету) розпочав із детального опису української капелянської служби в канадських збройних силах під час Другої світової війни. На цій службі було семеро українських священиків — четверо православних і троє католицьких. Вони служили в тилу аж до кінця війни і були особливо активними під час демобілізації.

В останній доповіді конференції Томас Приймак (катедра українознавчих студій, Торонтський університет) розповів про «Стефана» Габрієли Руа, одну з найважливіших постатей її спогадів Enchantment and Sorrow (Чарівність і смуток). Доповідач із захопленням відтворив любовну історію між уродженкою Манітоби Руа та українського канадця з Альберти Стефана Давидовича, котрі зустрілися в Англії напередодні війни. Їхня романтична любов була затьмарена несподіваним і загадковим зникненням Давидовича, агента ОУН, який був викликаний на секретне завдання на континент. Як це й трапляється, все змінилося після його повернення до Англії. Д-р Приймак займався цим оповіданням з 1980-х рр., коли працював над книгою The Maple Leaf and Trident (Кленовий листок і тризуб), тож його добре досліджену й зворушливу історію аудиторія вислухала з великою цікавістю.

Підсумувала конференцію Софія Качор (Осередок), яка відзначила конкуруючі «націоналістичні» й «канадські» елементи, що часто з'являлися в презентаціях. На її думку, «час покаже», чи досягла конференція своєї мети — стимулювати нові дослідження про українських канадців у період Другої світової війни. Але, без сумніву, це зібрання продемонструвало велике зацікавлення темою та поважні здобутки.

Канадський інститут українських студій (KUCS) — провідний осередок українознавчих студій поза межами України, покликаний розвивати науково-дослідну роботу з української та українсько-канадської тематики. Щоб отримати детальнішу інформацію, можна відвідати веб-сайт www.cius.ca або зв'язатися з д-ром Богданом Клідом (780) 492-2972; cius@ualberta.ca.

АПОСТОЛ ЖИВИХ ДУШ В ЕПОХУ ЗНЕЦІНЕННЯ МОРАЛІ

Для прийому на віллі Медичі в Римі Микола Гоголь позичав фрак. Гоголезнавець Павло Михед отримував тут премію у власному костюмі

«Премія імені М.В.Гоголя в Італії» започаткована в 2009 році Фондом першого президента Росії Бориса Єльцина до 200-ліття від дня народження Миколи Гоголя. Завідувач відділу слов'янських літератур Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, доктор філологічних наук, професор, завідувач Гоголезнавчого центру Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя Павло Володимирович Михед відзначений у 2011 році російсько-італійським журі за «за літературознавчі праці і видане наукове служіння дослідженню творчості Миколи Гоголя».

– Павле Володимировичу, я давно з інтересом перечитую Ваші публікації і переконуюся в тому, що все своє свідоме життя Ви вперто йдете за гоголезнавчим покликанням. Чи не так?

– Мое перше знайомство з Гоголем відбулося в маленькому українському селі неподалік від Ніжина, коли сусідський хлопчик захоплено переповів почуту в школі історію Тараса Бульби. Я того ж вечора перечитав твір, не підозрюючи, що мені доведеться повертатися до нього протягом життя. В 60-70-ті роки мені пощастило вчитися в Гоголевому виші і викладати тут майже 30 років. У 1981 році захистив дисертацію про романну творчість предтечі Гоголя – Василя Наріжного, відкрив для себе його тісний зв'язок з культурою українського бароко, підготувавши таким чином ґрунт для наукових пошуків творчості Гоголя. Очолити кафедру світової літератури, разом з колегами створив Гоголезнавчий центр, при якому було організовано видання періодичного наукового збірника «Гоголезнавчі студії» і який знають гоголезнавці всього світу.

У 2003 році захистив докторську дисертацію «Творчість Миколи Гоголя в контексті літературної культури бароко» і перейшов на роботу в Інститут літератури імені Т.Г.Шевченка НАН України.

Останнім часом працюю над проблемою зв'язків Гоголя з західноєвропейською християнською думкою, а першою фігурою,

яка привабила мою увагу став італієць Сільвіо Пелліко.

Його ім'я стало відомим в Європі по виході «Моїх темниць» (1832). Це книжко-сповідь про пережите протягом десяти років в ув'язненні за зв'язок з рухом карбонаріїв, сповідь про духовний перелом в житті автора. В 1834 році з'явилася друга книга Пелліко «Про обов'язки людини», яка теж користувалася популярністю в європейського читача.

Імені Пелліко Гоголь ніде не згадує, але в листі до Миколи І він пише «...десять лет тяжких недугов оторвали меня от трудов, к которым я порывался». Гоголь намагається збудити в уяві царя образ Сільвіо Пелліко і поставити себе в один ряд з письменником, що здивував усіх стражданням, християнським смиренням та проповіддю добра і високих істин людського покликання і служіння. Читаємо далі: «Но не пропали эти годы: великой милостью Бога устроено было так, чтобы совершилось в это время мое внутреннее воспитание; великой милостью Бога вложены в меня некоторые не общие другим способности, которых не следовало мне выказывать, покада не вызреют они во мне, и которыми по возвращении моем из святой земли я сослужу вам службу так же верно и честно, как умели служить истинно русские духом и сердцем».

Не випадковим є й той факт, що представляючи преобразование Чичикова в другому томі «Мертвих душ», він проводить свого героя крізь в'язницю.

На вплив італійського бароко на Миколу Гоголя звернув увагу свого часу В.Шапіро, посилаючись на мою розвідку про відлуння українського бароко в його творах. Про це говорила й італійська дослідниця Ріта Джуліані, коли представляла мене при врученні Міжнародної премії.

– Ви чи не перший висунули гіпотезу про апостольський проєкт Миколи Гоголя...

– У контексті апостольства надзвичайно важливий смисл має вибір Гоголем Риму як місця перебування. Абрам Терц справедливо зауважив: «Перебування у вічному місці, наче спеціально відведеному для звершення духовного подвигу, зміцнювало його в усвідомленні центрального становища у світі». Далі дослідник пише: «Тут людина сприймалась у пошукуваній якості місця, на яке вона поставлена не дарма, але заради предвічного плану Творця і упорядника життя».

Рим і був місцем відзначеним діяннями апостолів. Він став символом початку тріумфу християнської віри і сакральним центром гоголівського світу, звідки починалися його діяння.

Початки цього сягають ще глибше, а саме: історії одруження батьків Гоголя – Марії Іванівни Косяровської і Василя Опанасовича Гоголя-Яновського. Саме в

ній, на мою думку, витокі ідеї обраності, особливого призначення, якого тримався Гоголь до останнього подиху.

Двоє перших дітей народилися мертві. Тоді Марія Іванівна дала обітницю перед чудотворним образом Миколи Диканського: якщо народиться син, назвати його Миколаю – на честь святого. У віці дев'яти років помер брат Іван, і в глибоко релігійній свідомості Гоголя, який вийшов із середньовічного українського села і був глибоко віруючою людиною, з'явилася (не могла не з'явитися) сакральна думка: Господь чомусь благоволить до тебе, не випадково Він оберігає тебе. Ти вибранець Господній. Ось де, на мою думку, коріння Гоголевого апостольства. Він протягом усього життя відчував власне особливе покликання. Звідси його замкненість, таємничість, певна дивакуватість (з погляду інших), іноді зверхність. Головний діалог Гоголевого життя – діалог з Господом, причетність якого до всіх своїх справ він ніколи не ставив під сумнів. Визнання ж письменницького таланту лише кріпило його у вірі, бо «слово було у Бога, і слово було Бог».

Гоголь констатував неможливість подальшого повноцінного життя в умовах омертвіння душі людської. Він закладав у глибини російської свідомості ідею перемін, яка з роками лише розросталася й актуалізувалася в наступні епохи, завершившись революцією, жакливим переворотом та руйнацією підвалин національного буття народу. Хоч сам Гоголь бачив і проповідував іншу форму оновлення світу – через ідею особистісного самовдосконалення і особистого спасіння вірою. Ідея ця виявилася дуже дратівливою і не спрацювала не тільки тому, що позитивістська доба проголосила смерть Бога, але й тому, що поставила перед кожною людиною велике завдання, яке виявилось не під силу, особливо тим нетерплячим, чия егоцентрична плевненість своє праведності полишилася непорушною. З цим ми «благополучно» дожили до сьогодні. І тим, зрозуміло, Гоголь актуальний не тільки для росіян. То є універсальна проблема. Гоголь прищепив російському суспільству гостре і живодайне переживання християнського почуття, він загострив і тим зацентрував ці почуття. Відоме позитивне, якщо не захопливе, ставлення до цього Тараса Шевченка і Пантелеймона Куліша, які високо цінували «Вибрані місця з листування з друзями», книгу, над якою, за невеликим винятком, посміялась інтелектуальна Росія, сподобавши далекий від об'єктивності лист Белінського.

Однак, про свої ідеї, висловлені у «Вибраних листах», Гоголь змусив говорити все російське суспільство. Книга нікого не полишила байдужим. Ще Гершензон, здається, зазначив, що це було перша в

історії Росії загальнонаціональна дискусія, приводом до якої стала книга Гоголя. Вся читаюча Росія була його аудиторією. І хоч присуд був негативним, він не був тотальним. І вже наступні покоління почали виявляти живий інтерес до цієї трагічної книги, яка полишилась на маргінесах духовних шукань ХХ ст. і лише сьогодні, на черговій хвилі «нового середньовіччя», твір переживає «друге народження».

– Буде доречним нагадати ще про один вдруге народжений твір, а саме: «Розмисли про божественну літургію» і духовну прозу, які Ваша дружина професор Тетяна Михед переклала на українську мову зі спільно з Вами зробленими коментарями.

– Ми видали їх в Ніжині в цьому році при фінансовій підтримці меценатів і з благословення єпископа Чернігівського та Ніжинського Іларіона. На його думку ця праця – вагомий внесок в духовне просвітництво українського суспільства, вона допоможе в місіонерському служінні Церкви і відкриє читачам красу, велич і духовне значення найголовнішого богослужіння Православної Церкви.

Інтерес до Божественної Літургії виявився в Гоголя ще в роки навчання в Ніжинській Гімназії вищих наук. В.І.Любич-Романович згадує, як Гоголь ставився до церковної служби: «...молитви слухав уважно, іноді навіть повторював їх, наспівуючи, ніби служив сам собі окрему Літургію».

Можна з певністю, сказати, що літургія знову потрапляє в поле зору Гоголя у зв'язку з актуалізацією наприкінці 1830-х початку 1840-х років його апостольських устремлінь і пошуків засобів впливу на людину з метою її навернення до християнських цінностей. Він починає жваво цікавитися християнською літературою в тому числі і християнською західноєвропейською думкою. Студіює літургії св. Василя Великого і св. Іоанна Золотоустого. На початку 1845 року, перебуваючи в Парижі, бере консультації в елліста Ф.М.Беляєва.

Літургія була формою досягнення головної мети Гоголевого апостольства – воскресіння «мертвих душ». Вона витворює особливу містичну атмосферу, людина розчиняється в Божественній любові і переживає Преображення.

Праця над «Розмислами...» йшла паралельно з роботою над «Вибраними місцями...», а пізніше і другим томом «Мертвих душ». Гоголь постійно вносив усе нові й нові правки та доповнення. «Розмисли...» слугували своєрідним духовно-естетичним камертоном і орієнтиром для названих творів. Їх об'єднувала Гоголева віра у християнські цінності. Слово церковне живило матерію його художніх творів.

Гоголь не припиняв роботи над «Розмислами...» до останніх днів свого життя, про що згадує О.Т.Тарасенко – лікар, який був біля помираючого митця. Письменник придумав навіть особливий формат книги: «...маленький, в осьмушку». І ми цю його волю виконали, а гарну ілюстрацію зробив ніжинський художник Олександр Кошель.

– Пропозиції Миколи Гоголя є актуальними й сьогодні.

– Так. Це той письменник, який завжди на часі. Його читає весь світ, у багатьох країнах склалися потужні наукові школи, твори письменника не втратили актуальності: досить подивитися на численні цитування в постмодерністських текстах. Гоголь – живий класик, він продовжує захоплювати читача. Означаючи природу свого часу, Гоголь повторював формулу – «мир в дорозе». Чи не цим він близький сучасності? Нинішній світ прийшов у такий рух, що будь-яка стабілізація оголошується застоєм. Він формулює безліч питань і, серед іншого, – питання вічне: як жити, що вартісне в цьому житті? Гоголь бере людину в її первісній суті, і віднаходить у ній Божу іскру (навіть серед найнещасніших). Він починає розмову про життя тіла, його буття, і ставлення до нього. Гоголь означив стільки людських типів,

подав існування людини в різних формах буття (спокійній і природній, героїчній і жертвої, пустій і нікчемній, пожадливій і обмеженій), у високохудожній та захоплюючій формі, чим і привернув увагу читачів. Справді, ціла енциклопедія буття. Разом з тим, Гоголь чітко розставив акценти праведного існування. Це теж приваблює читача, бо, на щастя, до цього тягнуться люди. Особливо в епохи знецінення моралі.

Гоголівська «Шинель» наснажує сьогодні не тільки літераторів, науковців, а й митців інших видів культури. «Премію імені М.В.Гоголя в Італії» було присуджено літератору Андрію Бітову, художникам Борису Мессереру і Сергію Якутовичу, режисеру Юрію Любімову, мистецтвознавцям Ірині Антонової і Марі Кьяретті, актору Богдану Ступці і видавцю Роберто Калассо.

– Нагорода зобов'язує ...

– Серед нових проектів – підготовка групою українських гоголезнавців видання семитомного зібрання творів Миколи Гоголя українською мовою. Символічно, що останньою моєю публікацією є стаття про «Тараса Бульбу», присвячена дискусійним питанням функціонування творчого спадку художника в українському і російському культурних контекстах.

– Чи можна вважати вичерпаючою італійську тему в творчості Миколи Гоголя?

– Думаю, що ні. Хоч у Римі і позначені меморіальні місця, пов'язані з перебуванням тут митця. Задokumentована згадка про те, як він позичав фрак для прийому на віллі Медичі. А нещодавно Ріта Джуліані знайшла в загальноміському архіві спогади про спілкування Гоголя з місцевими інтелектуалами, з європейськими художниками, які перебували тут.

– Отож, чекаємо нових номінантів на премію...

НАДІЯ ОНИЩЕНКО

На фото: Павло Михед

Удмуртія

Інтернет-новини

26 листопада 2011 р. в Іжевську у концертному залі Республіканського Будинку Дружби народів у присутності 250 глядачів відбувся Фестиваль української культури, присвячений 10-річчю Регіональної громадської організації «Товариство української культури Удмуртської Республіки «Громада».

Під час Фестивалю були організовані книжкова виставка української художньої та популярної літератури з фондів міських бібліотек; фотовиставка «Моя Україна» – фотографії сучасних краєвидів та пам'ятних місць з різних куточків України.

На урочистому відкритті Фестивалю Голова товариства С.М. Хаба виступив зі звітом про проведену роботу, оголосив перспективні завдання, пролунали офіційні привітання від Надзвичайного та Повноважного Посла України в Росії В.Ю. Єльченка, Голови УВКР М. Ратушного,

Почесного Голови «Об'єднання українців Росії» В. Бабенка, від урядових органів Удмуртії, регіональних товариств українців Татарстану, Башкортостану, Самарської області.

Активісти українського руху Удмуртії отримали високі нагороди за свою бездоганну роботу – Почесні грамоти та Подяки від Міністерства національної політики Удмуртської Республіки.

Українців Удмуртії щиро привітали та обдарували також представники інших національних товариств – російського, білоруського, татарського, єврейського, узбецького, азербайджанського.

Після офіційної частини за планом Фестивалю відбувся концерт українських самодіяльних гуртків з різних районів Удмуртії а також м. Нижнекамськ (Татарстан).

Дякуємо всім нашим друзям та колегам

за міцну підтримку Фестивалю!

ДЕНИС ЧЕРНІЄНКО, член правління РГО «ТУК УР «Громада»

На фото: Гурт «Слов'янські заспіви» щиро зустрічає гостей

Який творив українську красу

Шляхетна – таке враження лишилося у всіх, хто зустрічав пані Валентину в Ніжині у липні 1997 року. Тоді вона вперше приїхала на батьківщину свого покійного чоловіка Вадима Доброліжа. Удова – як підписалася у книзі відгуків і альбомі “Вадим Доброліж”, виданому 1985 року в канадському Едмонтоні, де родина опинилася наприкінці 40-х років. Саме з цього видання й розпочалося повернення художника в Україну: в Ніжин, де він народився в 1913 році, та в Київ, де зростав, як митець.

Після закінчення однієї з київських шкіл в 1931 році Вадим став студентом художнього інституту. Пейзажне малярство та портретистику вивчав у професора Федора Кричевського і був його улюбленим учнем; а декоративне малярство, зокрема сценічно-театральне, – у професора Миколи Струнникова. Зі станковою графікою та книжковим оформленням познайомився у майстерні С.Налепинської-Бойчук.

У 1935 році за “контрреволюційні ухили” і “буржуазний націоналізм” Доброліжа заклали на Колиму. Повернувшись через три роки, художник спершу виконував випадкові замовлення, а згодом влаштувався на посаду помічника декоратора та освітлювача сцени на Київській кіностудії, де оформлював фільми під керівництвом Олександра Довженка. Брав участь і в мистецьких виставках.

1941 року Доброліжа мобілізували до Червоної Армії. І знову табір, тільки вже фашистський. Врятувавшись у 1942 році, він повертається до Києва. Про творчість в умовах окупації не могло бути й мови, але доля дарує Вадимові віддане кохання. Він одружується з талановитою піаністкою Валентиною Пушкар і виїздить з країни.

Ось як описує пані Валентина своє перебування в Ганновері: “Там уже зібралось багато українців. Серед них диригент київської опери

Горбенко, його дружина – балерина, піаніст-педагог киянин Вадим Кіппа, співак Неділько, танцюристи, хорові співаки. А також актриса з Ніжина Малиш-Федорець і її чоловік Миколаєнко. Утворився невеликий ансамбль пісні і танцю. На одному з

Автопортрет. Олівець
Self-portrait. Crayon
1947

Вадим Доброліж

концертів був присутній представник військової управи. Йому сподобалося, і він запросив артистів виступити у військовому британському клубі. Після того ансамбль дав концерти в інших військових частинах навкруги Ганновера”.

Будучи в матеріальній скруті, Вадим Доброліж натомість отримав атмосферу вільної творчості. Очолоючи образотворчу студію, він бере участь у численних виставках у таборі британської зони, оформляє вистави таборового українського театру. Упродовж 1945-1948 років написав два десятки портретів, три ікони для таборової церкви та низку пейзажів і натюрмортів. Одночасно брав участь у створенні видавництва

“Заграва”, для якого виконав чимало графічних робіт.

Останній етап творчості митця пов’язаний з Канадою. Саме тоді Українська православна громада шукала маляра-монументаліста для церкви Рівноапостольного великого князя Володимира. “Наш митець уклав творче нововведення не тільки в церковну поліхромію, але й у різьбу іконостасів, посідаючи винятково пластичне відчуття й розуміння, – пише Іван Кейван у вступній статті до альбому. – Митець достосовував різьбу іконостасів у дереві до стилю даних церков, тобто до їх внутрішньої архітектури, проте завжди тримався українських традицій у загальній конструкції та орнаментиці, виконаній з майстерністю”.

Далеко від дому Вадим Доброліж згадує українське село в однойменному живописному пейзажі. Зображує дружину і доньку в українських строях. Мистецтвознавці відзначають його пейзажі “Ратуша у Веймарі”, “Зелене озеро. Ганновер”, “Озеро Віндемір”, “Дерев’яний міст” “Озеро Морейн”. Але особливо вирізняють “Зиму в Україні”: стільки тут любові і ностальгії.

Яскраво виявив себе Доброліж і як митець-декоратор: знадобився досвід співпраці з Олександром Довженком. Художник оформив постановки опер та оперет, виготовив костюми та декорації до вистави “Лис Микита”, створював декорації до українських національних ювілеїв, річниць та інших свят в Едмонтоні.

Навесні 1999 року пані Валентина разом з дочкою, зятем та онукою привезла на батьківщину покійного чоловіка декілька живописних робіт, фоторепродукцій церковних розписів, різьби та іконопису. Цей дар збагатив фонди Музею культурної спадщини в Києві та Ніжинського краєзнавчого музею. Спадщина Вадима Доброліжа переконуює нас у тому, що українець, де б не опинився, завжди творить красу.

НАДІЯ ОНИЩЕНКО

На фото: Вадим Доброліж (автопортрет).